

SAĞLAM TOPLUMSAL YAPI İÇİN “AİLE VE GENÇLİK FONU”

FARUK TAŞÇI

SETA | PERSPEKTİF

ARALIK 2023 · SAYI 380

- Aile ve Gençlik Fonu neden önemlidir?
- Fonun hedef aldığı yaş grubu nedir, ne olmalıdır? Fonun (destek) miktarı, geri ödeme süresi ve şekli nasıl olacaktır?
- Fon, nasıl yönetilecektir, yönetilmelidir? Fonun kaynakları nelerdir, kaynakların kullanımı nasıl olacaktır, olmalıdır?

AK Parti'nin seçim beyannamesindeki “Aile ve Gençlik Bankası” kurma vaadi “Aile ve Gençlik Fonu” ismiyle artık gerçekleşmiş durumdadır. Aile ve Gençlik Fonu 2 Kasım 2023'te AK Parti'nin (137 milletvekilinin imzası olan) “Aile ve Gençlik Fonu Kurulması Hakkında Kanun” teklifi ile TBMM Genel Kurulunda görüşülmüştür. “Aile müessesesinin desteklenmesi, güçlendirilmesi, gençlerin sosyal risklere karşı korunması ve gelişimleri ile girişimlerine destek sağlanmasına yönelik kaynağın oluşturulması, yönetilmesi ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılması” amacıyla teklif edilen Kanun kabul edilerek 29 Kasım 2023'te *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır.

Aile ve Gençlik Fonu, amacında da ortaya koyulduğu üzere açıkça aile kurumunu güçlendirmek istemekte ama bunu genç odaklı yapmak niyetindedir. Böylece gençlerin aile kurmaları yolu ile korunmaları ve gelişimlerinin sağlanmasına katkı verilmesi hedeflenmektedir.

AİLE VE GENÇLİK FONU'NUN ÖNEMİ

Sağlam toplumsal yapı için aile olmazsa olmaz temel bir kurumdur. Bu kurumun oluşturulması, geliştiril-

mesi ve korunması ise insanlığın ve özelde Türkiye'nin geleceği adına elzemdir. Türkiye bu anlamda anayasal bir zemine de sahiptir:

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması (...) için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.¹

Anayasa'da teminat altına alınan aile kurumunun oluşumu, gelişimi ve korunması birçok şekilde mümkün olmakla birlikte “gençleri aile kurmaya teşvik” etmek daha önemlidir zira toplumun tohumu aile ise filizi de gençlerdir. Aile tohumu, sağlam genç filizlerle yeşermeli ki toplumların geleceği garanti altına alınabilsin. Bu nedenle Aile ve Gençlik Fonu adınının atılması başlı başına kıymetlidir.

Bu önemine binaen fonun ilk uygulaması 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen on bir il ile başlayacak ve sonrasında tüm Türkiye'ye yayılacaktır. İlk adımın deprem bölgesi ile

1 “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 41”, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2023).

FARUK TAŞÇI

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde (2005), yüksek lisans (2007) ve doktorasını (2011) İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde bitirmiştir. Aynı bölümde 28 Aralık 2020'den bu yana profesör olarak görev yapan Taşçı aynı zamanda SETA Toplum Araştırmaları direktörü olarak çalışmalarını sürdürmektedir. *Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım* (2010), *Sosyal Politika Ablakı* (2012, 2017), *Türkiye'de Sosyal Politika ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler ve Uygulamalar* (2017), *Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama* (2018), *Bir Şehrin Sosyal Politika Yönetim Rehberi: Esenler Örneği* (Ortak, 2019), *Sosyal Refah: Bütüncül Bir Perspektif* (2020), *Sabahattin Zaim: Ablak, Fikir ve Aksiyon* (2021) ve *Uluslararası Öğrencilerin Türk Diline Uyumları: İstanbul Üniversitesi Örneği* (Ortak, 2022) başlıklarını taşıyan telif kitaplarının yanında *Türkiye'de Sosyal Politika Aktörleri: Zemin ve Uygulama* (2017), *Sabahattin Zaim ile İktisat, Toplum ve Siyaset* (2019), *İnsan, Toplum ve İktisat: Sabahattin Zaim Düşüncesinin Ana Hatları* (2020), *Türkiye'de Sosyal Siyaset Alanının Oluşumu: İstanbul Üniversitesi Geleneği* (2021) ve *Sosyal Politikalarda AK Parti'li Yıllar* (2023) adlarıyla kitap editörlükleri de olan Taşçı'nın *Devletin Ekonomideki Rolü: İslami Bir Bakış Açısı* (2018) başlıklı bir çeviri kitabı bulunmaktadır. Ulusal İstihdam Stratejisi Çalıştaylarında (2009, 2011) komisyon üyesi, 10. Kalkınma Planı Sosyal Yardımlar ve Hizmetler Çalışma Grubu'nda (2013) raportörlük görevlerini yürütmüş; T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının “Aile Eğitim Programı İçerik Değerlendirme Çalışması”nda Program Geliştirme Ekibi'nde yer almıştır (2022). Polis Meslek Yüksek Okulu'nda “Toplumsal Psikoloji” (2007-2010), Harp Akademileri Komutanlığında “Kamuda İş Etiği” (2013), Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezinde “Engellilere Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmetler” (2015) ve TRT'de hizmet içi eğitim kapsamında “İş Ahlakı” (2022) dersleri vermiştir. Dönemin T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bünyesindeki *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*'nin editörlüğünü (2018-2019) de yürüten Taşçı'nın sosyal politika alanında birçok ürünü bulunmakta ve İslam'da ekonomi ve şehir gibi konular ile de ilgilenmektedir.

atılacak olması isabetlidir çünkü ehem-mühim ilkesine göre aile ve gençlik meselesi tüm Türkiye’de “önemlidir” (mühim) ama deprem bölgesinde “daha önemlidir” (ehem). Bu adım hem insani hem de mantıklı bir hamledir zira depremlerle maddi ve manevi kayıplar yaşayan binlerce vatandaşımız olmuştur. Depremlerden binlerce aile etkilenmiş ve sarsılmış, gençlerin geleceğe bakışlarında zedelenmeler olmuştur. Bir yandan eğitim diğer yandan aile kurma endişeleri gençler için “Ne olacak bu işin sonu?” şeklinde içinden çıkılması zor bir hal almıştır. Tam da bu noktada Aile ve Gençlik Fonu deprem bölgesindeki gençlerin aile kurmalarına önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

Aile ve Gençlik Fonu ile deprem bölgesindeki gençleri evliliğe teşvik etmek suretiyle bir yandan deprem bölgesindeki hayatın eskisi gibi olağan akışında olmasına katkı sağlanırken diğer yandan da deprem bölgesindeki demografik yapının bozulmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Nihayetinde de deprem bölgesindeki her ilin toplumsal dinamiklerini muhafaza etmek mümkün olacaktır. Bununla birlikte deprem bölgesindeki on bir ilin 6 Şubat depremlerinden etkilenme dereceleri ve etkilenen gençlerin profillerinin aynı olmadığı dikkate alınmak suretiyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

FONDAN FAYDALANACAK YAŞ GRUBU

Aile ve Gençlik Fonu’ndan istifade edebilmek için 18-27 yaş aralığının esas alınacağından bahsedilmektedir. Bunun anlamı ise belli bir yaş aralığındaki gençler için fonun devreye girecek olmasıdır. 18 yaş alt sınırı kanunen gerekli bir alt sınırdır ancak yaşta üst sınırın 27 olarak seçilmesinin irdelenmesi gerekmektedir. Gençlik dönemi UNESCO’ya göre 15-25, BM’ye göre 12-24 ve ILO’ya göre 15-18 yaş aralığı iken AB’nin yönergesinde 18 yaşın altındakiler genç sayılmaktadır. TÜİK ise hesaplamalarında 15-24 yaş aralığını dikkate almaktadır, İş Kanunu’na göre ise “genç işçi” 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış kişidir. Gençlik ve Spor Bakanlığının “Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi” ne göre ise gençlik yaş aralığı 14-29’dur.

Görüldüğü üzere fon bu yaş aralıklarından hiç birini dikkate almamış, 18-27 yaş grubunu hedef kitlesi olarak seçmiştir. Bu durumda “genç fonu” derken yaş aralığının neye göre seçildiğinin ortaya koyulması daha isabetli olacaktır. Bu noktada “ilk evlenme yaşı” yaş aralığının seçiminde bir gerekçe olabilir. TÜİK’in en son 2022 verilerine göre Türkiye’de ilk evlenme yaşı erkeklerde 28,2 iken kadınlarda 25,6’dır (ortalama 26,9). Eğer ilk evlenme yaşı esas alınarak yaşta üst sınır 27 seçilmişse teknik olarak makul seçim olmuş görünmektedir.

Bununla birlikte “kaba evlenme hızı” nı (bin nüfus başına düşen evlenme sayısı) dikkate almak daha isabetli olacaktır. Çünkü kaba evlenme hızına göre bir yandan ileriki yıllarda ilk evlenme yaşı değişecek diğer yandan ise Türkiye’nin iller düzeyinde kaba evlenme hızı farklı olduğu için yıllara göre ilk evlenme yaşındaki değişim iller düzeyinde farklı olacaktır. Bu nedenle 27 üst yaş sınırı, Türkiye geneline göre değil de “kaba evlenme hızını dikkate alan ilk evlenme yaşına göre iller bazında ayrı ayrı” tasarlanmalıdır ki iller bazında gençlerin evliliklerindeki teşvik hakkıyla fiiliyata geçebilsin.

Fon “yeni evlenen” gençlere yönelik tasarlanmış görünmektedir. Bu yönüyle gençleri evlenmeye ve aile kurmaya teşvik etme söz konusu olduğu için elbette makuldür. Ancak Türkiye’nin maalesef bir de boşanma gerçeği bulunmakta ve bunda “ilk yıllardaki boşanmalar” ciddi oranlardadır. TÜİK’in 2022 verilerine göre gerçekleşen boşanmaların yüzde 32,7’si evliliğin ilk beş yılı ve yüzde 21,6’sı da evliliğin altı-on yılı içindedir. Bu nedenle örneğin 23 yaşında “ilk evliliğini yapan” ama iki yıl sonra yani 25 yaşında boşanan birinin fondan faydalanması mümkün olmayacaktır. Hal böyle olunca fondan faydalanmak için “yeni evlenen” vurgusu/şartı koymak yerine ilgili yaş aralığında “bir defaya mahsus” fondan istifade etme mantığının ihdas edilmesi daha anlamlı olacaktır.

FONUN MİKTARI VE GERİ ÖDEMESİ

Aile ve Gençlik Fonu’ndan istifade edebileceklere verilen miktar ise (yapılan açıklamalara göre) 150 bin TL olacaktır. Türkiye şartlarında bu miktarın “bölge-

sel/iller" düzeyinde farklılaştırılması dikkate alınabilir zira her bölgenin/ilin geçim şartları farklıdır. Bir ilde 150 bin TL ile aile kurmak mümkün olsa da başka bir ilde 200 bin TL gerekebilecektir. Bu anlamda "bölgesel fon destek miktarı" ayarlanabilir. Bunun yanında halihazırda düşünülen 150 bin TL destek miktarının her yıl enflasyona göre (bölgesel/iller düzeyi de dikkate alınarak) artırılması ihmal edilmemelidir. Böylece gençlerin evlenmelerine yönelik muhtemel "enflasyon karşısında paranın değer kaybetmesi"nin önüne geçilmiş olunur. Bu, aynı zamanda fonun gençler nazarındaki değerinin korunması anlamına da gelecektir.

Öte yandan desteklerin "faizsiz" olması başlı başına bir devrim niteliğindedir. Bu, Türkiye'de "faizsiz borç" (karz-ı hasen) mantığının en önemli somut adımıdır. Destekler iki yıl geri ödemesiz olacak, üçüncü ve dördüncü yıldaki geri ödemeler ise faizsiz olarak yapılacaktır. Bu mantık önemli bir kolaylıktır zira mevcut ekonomik şartlarda özellikle aile kuracak gençler için "devlet baba/ana"nın (sosyal devlet) açık delilidir. Bu destek gençlerin kendilerine en uygun işi bulunca kadar "rahatlatıcı" ve "zaman kazandıran" bir işlev de görecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise "hileli yollar"ın sıkı denetimle baştan kapatılmaya çalışılmasıdır. "Nikah akdinden sonra" desteklerin verilecek olması böyle bir hileyi baştan engelleme amaçlı olsa da Türkiye gerçeklerinden biri olan "formalite evlilikler" için tedbirli olunmalı ve kağıt üstünde bir nikah mı yoksa gerçek bir evlilik mi olduğu hususu en azından bir yıllık süreçte saha ziyaretleri ile sıkı denetime tabi tutulmalıdır. Bu anlamda daha somut adım olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde halihazırda yürütülen "Aile Eğitim Programı" nikah sonrasındaki bir yıllık süreçte zorunlu olarak devreye sokulmalıdır ki tam olarak denetim sağlanabilmiş olsun.

FONUN YÖNETİMİ

Aile ve Gençlik Fonu'nun denetim ve diğer yönetim işleri için Yönetim Kurulu (YK) önemli bir kurumsal yapılanma olacaktır. Kanun metnine göre YK; Hazine ve Maliye bakan yardımcısı başkanlığında Aile ve

Sosyal Hizmetler bakan yardımcısı, Gençlik ve Spor bakan yardımcısı, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakan yardımcısı ile Sanayi ve Teknoloji bakan yardımcısından olmak üzere beş kişiden oluşacaktır.

Beş bakanlığın fon yönetiminde görev alacak olması isabetli görünmektedir; özellikle "Aile" ve "Gençlik" bakanlıklarının varlığı zaten fonun ismi ve amacından dolayı doğal bir durumdur. Bununla birlikte YK "başkanlığı"nın Hazine ve Maliye Bakanlığına verilmesi ise fonun "aile ve gençlik" yönünü ıskalama riskini barındırmaktadır. Zira Hazine ve Maliye Bakanlığı yapısı gereği "para odaklı" bir zihniyete sahiptir ve "aile ve gençlik" denildiğinde para önemli olsa da maddi olmayan birçok sosyal ve psikolojik değişken söz konusudur. Hal böyle olunca YK başkanlığının Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uhdesinde bulunması, Hazine ve Maliye Bakanlığının ise daha teknik hususlarda etkin olması daha makul olacaktır. Konu gençlik ile ilgili gibi görünse de gençlerin "evliliği" yani "aile" olduğu için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının YK başkanlığını deruhte etmesi isabetli olacaktır. Zaten Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bünyesinde "aile", "evlilik", "çocuk" ve "genç" odaklı birçok kurumsal yapılanma ve uygulama bulunmaktadır.

FONUN KAYNAĞI

Kanun metnine göre YK yönetimindeki fonun kaynakları birden fazla yerden gelecektir. Fonun kaynakları; i) Türk Petrol Kanunu kapsamında tahsil edilen devlet hissesinin ve Maden Kanunu çerçevesinde tahsil edilen devlet hakkının yüzde 20'sinden, ii) kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonların gelirlerinden cumhurbaşkanı kararıyla yüzde 10'una kadar aktarılacak tutarlardan, iii) geri ödeme öngörülen projeler kapsamında geri ödemelerden oluşan tutarlardan, iv) yurt içi ve yurt dışı kaynaklı her nevi nakdi bağış, yardım ve hibelerden ve v) diğer gelirlerden oluşacaktır.

Böylece ilk defa Türkiye'nin (yeni çıkarılacak olan) doğal gaz ve petrolünün/madenlerinin fon için kullanılacağı görülmektedir. Türkiye öz sermayesi ile gençliğine aile kurması noktasında katkı sağlamış ola-

çaktır. Geri ödemelerin takipleri ve dolayısıyla oranlarının yüksek olması durumunda fonun kendi kendini besleme imkanı da ortaya çıkacaktır. Burada “yurt dışı kaynaklı” bağış, yardım ve hibelerin içeriğinin netleşmesi ise yanlış anlaşılmayı engelleme veya istismar malzemesi vermeme adına gerekli görülmelidir.

Öte yandan kaynakların kullanımı yani gençlere aile kurmaları için verilecek olan destek, YK tarafından onaylanan “projeler kapsamı”nda teşvik, hibe, destek ve kredi ile olacaktır. 150 bin TL'nin destek olarak verilmesi doğrudan değil de “proje yolu ile” olacaksa, “proje yolu ile fonun kullanımı” meselesi daha detaylı açıklanmaya muhtaç görünmektedir. Bunun da çıkarılacak olan yönetmelikle netleşeceği yine Kanun'da (madde 7) belirtilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin geleceğinde aile ve gençlik başlı başına önemlidir. Bu nedenle hem ailenin hem de gençliğin korunması, gelişmesi ve ileri seviyelere erişmesi (anayasal dayanakları da olan) devletin görevlerindedir. Devlet bu görevini de ifa etme adına attığı birçok adımın yanına Aile ve Gençlik Fonu'nu eklemiştir. *Resmi Gazete*'de yayımlanan kanun çerçevesinde ve yapılması beklenen hamleler dikkate alınarak belli başlı şu önerileri sunmak mümkündür:

- Fonun ilk uygulaması 6 Şubat depremlerinden etkilenen illerde olacaktır. Bu tercihin bölge illerinin demografik yapısının muhafaza edilmesini sağlamak adına önemli olduğu not edilmelidir. Bununla birlikte bu illerde depremden etkilenen gençlerin profillerinin farklılığını dikkate alacak şekilde bir destek mantığının işletilmesi daha isabetli olacaktır.
- Fondan istifade etme yaşı 18-27 yaş olarak zikredilmektedir. Bunun revize edilme-

si daha makul olacaktır. Revize yapılırken kaba evlenme hızı bölgesel/iller düzeyinde dikkate alınmalıdır. Ayrıca fon “yeni evlenen” gençler şartı yerine ilgili yaş aralığında “bir defaya mahsus” tüm gençleri kapsayacak şekilde revize edilmelidir. Zira evliliklerin ilk beş-on yılında boşanma oranlarının yüksekliği söz konusudur.

- Fondan gençlere verilecek olan miktarın faizsiz borç (karz-ı hasen) mantığı ile işleyecek olması başlı başına devrimdir. Ancak miktar hem bölgesel/iller düzeyinde az da olsa değişken olmalıdır hem de enflasyona karşı değerinin korunması adına yıl bazında artışa sahip olmalıdır. Öte yandan “formalite evlilikler” yoluyla muhtemel istismar kapılarını kapatmak adına Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yürütülmekte olan Aile Eğitim Programı'na bir yıllık süre ile katılımın zorunlu olması denetim açısından faydalı olabilir.
- Denetim ve yönetimin Hazine ve Maliye Bakanlığı uhdesinde olması fonun sadece maddi mantığa dayalı olduğu görüntüsü vermekte, sosyal ve psikolojik yönlerinin arka planda kalması anlamına gelmektedir. Bu nedenle fon yönetiminin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında olması daha isabetli olacaktır.
- Fonun Türkiye'nin (yeni çıkarılacak olan doğal gaz ve petroler/madenler gibi) öz kaynakları ile beslenecek olması önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte “yurt dışı kaynaklı” bağış, yardım ve hibelerin içeriklerinin yönetmelikte net olarak ortaya koyulması yanlış anlaşılmaları engellemek adına gereklidir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi